

Complexnummer: 522934

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 21
F 033 421 77 99
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

Israelitische Begraafplaats

Aantal complexonderdelen

2

Monumentnummers van complexonderdelen

522935, 522936

Woonplaats

Nijmegen

Gemeente

Nijmegen

Provincie

Gelderland

Hoofdadres van hoofdobject

Postweg 62, 6523 LD Nijmegen

Complexomschrijving

Inleiding

Het COMPLEX van de ISRA LITISCHE BEGRAAFPLAATS bestaat uit de volgende onderdelen: 1. De AULA en de BEHEERDERSWONING, die d.m.v. een POORT met elkaar zijn verbonden en de MUUR die aansluit op de aula en de woning en de gehele begraafplaats omsluit.

2. De AANLEG van de begraafplaats. De BEGRAAFPLAATS van de ISRA LITISCHE GEMEENTE is aangelegd in 1915. In 1921 zijn naar ontwerp van Oscar Leeuw de aula, de beheerderswoning, de poort en de muur gebouwd.

Het Jodenkerkhof lag sinds 1683 aan het Mariënborg. Hoewel ook de Joden vanaf 1829 hun doden niet meer binnen de stadsmuren mochten begraven zijn er door de Gedeputeerde Staten van Gelderland telkens ontheffingen verleend. Leden van de Joodse Gemeente werden ook wel begraven op de Algemene begraafplaats aan de Stenenkruisstraat, waar een klein gedeelte voor hen was afgeschermd. In 1890 werd aan de Joodse gemeente toestemming verleend voor de aanleg van een begraafplaats aan de Postweg (tot 1914 gemeente Groesbeek). Deze begraafplaats werd in 1915 in gebruik genomen. De begraafplaats aan het Mariënborg werd pas in 1961 geruimd, waarbij de beenderen werden overgebracht naar de begraafplaats aan de Postweg. De grafstenen werden in stukken gehakt en in greppels tussen de beenderen mee begraven. Een viertal oudere grafstenen is bewaard gebleven. In 1921 zijn de beheerderswoning, de aula en de poort gebouwd en heeft de muur zijn huidige vorm gekregen. De begraafplaats is gelegen op een wigvormig stuk grond op de splitsing van de Postweg en de Kwakkenbergweg in de wijk Kwakkenberg in Nijmegen-oost.

Omschrijving

De smalle zijde van het wigvormige terrein ligt in het westen en wordt begrensd door twee blokvormige bouwvolumes, de aula en beheerderswoning. Tussen beide gebouwtjes, die nagenoeg op dezelfde wijze zijn vormgegeven, bevindt zich de toegangspoort. De begraafplaats is geheel ommuurd. De muur sluit aan op de aula en de beheerderswoning. De muur wordt op regelmatige afstanden onderbroken door open torenconstructies die tevens de functie van steunbeer vervullen. De grafmonumenten zijn gesitueerd op de voorste helft van het terrein. De graven liggen in de richting van het oosten d.w.z. naar Jeruzalem, waar de Tempel eens stond. De grafzerken en de begraven personen zijn van lokaal/ regionaal belang. Het achterste deel, het brede uitlopende gedeelte van het driehoekig grondplan, is bos.

Waardering

Het COMPLEX van de ISRA LITISCHE BEGRAAFPLAATS is van algemeen architectuurhistorisch, cultuurhistorisch en stedenbouwkundig belang:

- vanwege de complete opzet van de Joodse begraafplaats;
- vanwege de architectonische kwaliteit van de bebouwing;
- vanwege de funerair-historische en lokale/ regionale waarde van de begraafplaats;
- als herinnering aan de Joodse Gemeente van Nijmegen;
- vanwege de weelderige begroeiing met oude bomen en heesters;
- vanwege de markante ligging op een splitsing van wegen aan de groene oostrand van Nijmegen.

Monumentnummer*: 522935

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 15 april 2002
Kadaster deel/nr: 20335/40

Monumentnaam**

Israelitische Begraafplaats aanleg

Complexnummer

522934

Complexnaam

Israelitische Begraafplaats

Woonplaats*

Nijmegen

Gemeente*

Nijmegen

Provincie*

Gelderland

Straat*

Postweg

Nr*

62

Toev.*

1

Postcode*

6523 LD

Woonplaats*

Nijmegen

Situering

Locatie

Kwakkenberg

Kwakkenbergweg

6523 MJ

Nijmegen

Kwakkenberg

Kadastrale gemeente*

HATERT

Sectie*

I

Kad. object*

341

Appartement

Grondperceel

Rijksmonumentomschrijving**

2. De AANLEG

Omschrijving

De begraafplaats wordt in tweeën gedeeld door een middenpad, dat in de as van het toegangshek ligt en van het westen naar het oosten loopt. Langs de muren lopen aan beide zijden smalle paden, de kohanimpaden, bestemd voor de Kohanim (afstammelingen van Aron, hogepriesters), die om redenen van rituele reinheid niet nabij overledenen mogen komen. De grafmonumenten zijn gesitueerd op de voorste helft van het wigvormige terrein. De overwegend hardstenen zerken zijn eenvoudig van vorm en sober versierd. In het linker gedeelte bevinden zich vier liggende grafstenen, twee van hardsteen en twee van marmer, die afkomstig zijn van het oude Jodenkerkhof. In het rechter vak bevinden zich een aantal rijker uitgevoerde grafzerken van graniet en marmer. Hier zijn ook enkele grafmonumenten met een afgebroken zuil of een omgekapt boom te vinden. De meeste stenen zijn echter rechthoekig met een gebogen, rechte of in- en uitgezwenkte afsluiting en zijn voorzien van zowel een Hebreeuwse als een Nederlandse graftekst. Enkele grafstenen zijn voorzien van een gebeeldhouwde afbeelding zoals een Davidster (symbool van het politiek zionisme) of de opgeheven handen met de duimen tegen elkaar (de priesterzegen als embleem voor de afstammelingen van Aron, de Kohanim). Sommige grafmonumenten hebben een

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

ijzeren hekwerk of hardstenen palen met metalen kettingen. Er zijn ook enkele monumenten ter herinnering aan in de concentratiekampen vermoorde joden. Opvallend is het aantal zerken van uit Oss afkomstige fabrikantenfamilies zoals Hartog, Van den Bergh en Zwanenberg. Deze industriëlen maakten alle deel uit van het bestuur, dat in 1921 de gebouwen liet optrekken. Het achterste deel, het brede uitlopende gedeelte van het driehoekig grondplan van de begraafplaats, is bos. Hier liggen links achter in de hoek de overgebrachte beenderen van het in 1961 geruimde Jodenkerkhof. Dit gedeelte is gemarkeerd met hardstenen paaltjes. Midden achter tegen de muur bevinden zich de overgebrachte beenderen van de geruimde Joodse begraafplaats van Druten. Dit gedeelte is eveneens gemarkeerd met hardstenen paaltjes.

De begraafplaats is weelderig begroeid. Het achterste gedeelte bestaat uit een gemengd bos van loof- en naaldbomen. De kohanimpaden worden van de rest van de begraafplaats gescheiden door meidoornhagen. Het middenpad is omzoomd met naaldbomen en de muren zijn bedekt met verschillende soorten klimplanten.

Waardering

De AANLEG van de ISRA LITISCHE BEGRAAFPLAATS is van algemeen cultuurhistorisch belang:

- vanwege de funerair-historische en lokale/ regionale genealogische waarde van de grafmonumenten;
- vanwege de eenvoudige aanleg en complete opzet die karakteristiek is voor de sobere opvatting van de Joden over een rustplaats voor de doden;
- vanwege het grote aantal zerken, waarvan het belang ligt in de collectieve betekenis, die zij door plaatsing, vorm, materiaalgebruik en ornamentering hebben voor het kenmerkende vroeg 20ste-eeuwse karakter van de begraafplaats.
- als herinnering aan de Joodse Gemeente van Nijmegen;
- vanwege de weelderige begroeiing met oude bomen en heesters.

Hoofdcategorie

Uitvaartcentra en begraafplaatsen

Subcategorie

Begraafplaats en -onderdelen

Functie

Begraafplaats

Monumentnummer*: 522936

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 15 april 2002
Kadaster deel/nr: 20335/40

Complexnummer

522934

Complexnaam

Israëlische Begraafplaats

Woonplaats*

Nijmegen

Gemeente*

Nijmegen

Provincie*

Gelderland

Straat*

Postweg

Kwakkenbergweg

Nr*

62

1

Toev.*

Postcode*

6523 LD

6523 MJ

Woonplaats*

Nijmegen

Nijmegen

Situering

Locatie

Kwakkenberg

Kwakkenberg

Kadastrale gemeente*

HATERT

Sectie*

I

Kad. object*

341

Appartement

Grondperceel

Rijksmonumentomschrijving**

1. De AULA, de BEHEERDERSWONING, de POORT en de MUUR.

Inleiding

De AULA, de BEHEERDERSWONING, de POORT en de MUUR zijn in 1921 gebouwd naar ontwerp van Oscar Leeuw. Hij had in 1913 ook de nieuwe synagoge van Nijmegen ontworpen. Bovendien had hij in Oss fabrieken en kantoren gebouwd voor de industriëlen Van den Bergh en Hartog, beide bestuurslid van de Isr. Gemeente van Nijmegen. De architectuur van het voornamelijk in baksteen uitgevoerde complex vertoont invloeden van het expressionisme en Art Deco-elementen. De begraafplaats vertoont stilistische overeenkomst met het Museum Kam en behoort tot de tweede periode van Leeuw.

De aula bestaat uit één grote zaal en de kohanimruimte, beide met een eigen ingang. De kohanimruimte bevindt zich in het portaal aan de voorzijde (westzijde) en staat enkel via een rondboogvormig gesloten opening met een rooster van siersmeedwerk in verbinding met de aula. De Kohanim (afstammelingen van de hogepriesters) mogen om redenen van rituele reinheid nl. niet nabij een overledene komen. In de beheerderswoning bevindt zich een zaaltje, dat wordt gebruikt door de Joodse gemeente en toegankelijk is via de deur in de linker zijgevel (noordgevel).

Omschrijving

De AULA heeft op een rechthoekig grondplan één bouwlaag onder een plat dak met bitumineuze dakbedekking. Aan

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

de smallere westzijde bevindt zich een lagere rechthoekige uitbouw (de kohanimruimte).

De aula is opgetrokken uit donkere baksteen, gemetseld in halfsteens verband. De hoge plint is afgesloten met een éénsteens rollaag, die op de hoeken en bij de deuropeningen wordt onderbroken door natuurstenen blokken. De vier hoeken van het gebouw steken boven de goot uit, waardoor de suggestie van hoektorens wordt gewekt. De hoekpartijen hebben op de hoeken natuurstenen blokjes en zijn aan twee zijden voorzien van langwerpige velden met siermetselwerk. Boven de siervelden bevinden zich natuurstenen blokken met gebeeldhouwde Davidsterren. De muurvlakken tussen de hoekpartijen hebben aan de bovenzijde gemetselde uitkragende lisenen, waartussen zich de vensters bevinden. De vensters hebben gemetselde lekdorpels en 4-ruits stalen ramen met kathedraalglas, die deels als valraam zijn uitgevoerd. De vensters worden aan de bovenzijde afgesloten met een rollaag. Tussen de vensters en de goot bevinden zich velden met siermetselwerk. Over de uitkragende lisenen liggen houten bakgoten met gesneden sierranden.

De symmetrisch ingedeelde VOORGEVEL (WESTGEVEL) heeft in het midden een vooruitspringend, rechthoekig voorportaal met een later vernieuwde dubbele deur. Het portaal heeft aan de bovenzijde een uitkragend deel dat rust op vier gemetselde consoles. Het uitkragend deel is voorzien van verdiepte velden en wordt afgesloten door een uitspringende rollaag met hardstenen hoekblokjes. Boven het portaal bevindt zich een reeks van vier vensters zoals eerder beschreven.

De symmetrisch ingedeelde RECHTER ZIJGEVEL heeft in het midden een dubbele houten paneeldeur. De deuropening wordt afgesloten met een rollaag en een tandlijst. Boven de deur bevindt zich een reeks van zeven vensters.

De symmetrisch ingedeelde ACHTERGEVEL (OOSTGEVEL) heeft in het midden een dubbele paneeldeur. De deuropening wordt afgesloten met een rollaag en een tandlijst. Boven de deur bevindt zich een reeks van vier vensters.

De LINKER ZIJGEVEL (BUITENGEVEL) heeft aan de bovenzijde een reeks van zeven vensters.

Het INTERIEUR verkeert in oorspronkelijke staat. De aula bestaat uit één grote ruimte en het portaal. In het portaal is de kohanimruimte, die enkel via een rondboogvormig gesloten opening met een rooster van siersmeedwerk in verbinding staat met de aula. Vanaf de vensterzone springt de witgepleisterde ruimte naar boven toe trapsgewijs in. In de noordoostelijke hoek bevindt zich een marmeren schouw met een grote gietijzeren kachel. Boven de deur in de oostgevel, die toegang geeft tot de begraafplaats is een marmeren plaquette aangebracht met een tekst in het Hebreeuws en in het Nederlands: "SEPT. 1921/ werd dit gebouw gesticht uit giften en rentelooze/ bijdragen van Leden en/ Pieuse Instellingen/ der Nederl. Isr. Gem. alhier/ BESTUUR/ H. Hartog Voorz./ Jos. Lion v. Voorz./ Ph. Polak Thesaur./ M.S. Polak Secr./ J.D. v.d. Bergh Eerelid/ A.M. Frank. L. Heimans./ F. Knurr. L.J. Prins./ J. Vromen. S. v. Zwanenberg."

De BEHEERDERSWONING heeft nagenoeg dezelfde vorm als de aula. De woning heeft een rechthoekig grondplan en twee bouwlagen onder een plat dak. Tegen de rechter zijgevel bevindt zich een rechthoekige éénlaags uitbouw met plat dak. De hoekpartijen, vensterreeksen en gevelbeëindigingen zijn op dezelfde wijze vormgegeven als bij de aula. De symmetrisch ingedeelde VOORGEVEL heeft i.p.v. het portaal een reeks van vier vensters met gemetselde dorpels en 4-ruits stalen ramen en 4-ruits bovenlichten. De LINKER ZIJGEVEL is asymmetrisch ingedeeld en heeft links een

paneeldeur. De reeks van zeven vensters aan de bovenzijde is blind.

De ACHTERGEVEL heeft in de eerste bouwlaag vijf vensters van hetzelfde type als in de voorgevel.

De RECHTER ZIJGEVEL heeft in de eerste bouwlaag links twee vensters van hetzelfde type als in de voor- en achtergevel. Rechts van de vensters bevindt zich de uitbouw, waarin zich de voordeur van de beheerderswoning bevindt. Boven de afsluitende rollaag en de tandlijst bevindt zich een veld met siermetselwerk. In de rechter zijgevel van de uitbouw zijn twee kleine vensters aangebracht. Van de reeks van zeven vensters in de tweede bouwlaag zijn de middelste vier blind uitgevoerd.

Het INTERIEUR is deels bewaard gebleven. In het zaaltje aan de achterzijde bevinden zich oorspronkelijke interieurelementen zoals een schouw van roze marmer en paneeldeuren in vlakke omlijstingen.

De twee blokvormige bouwvolumes d.w.z. de aula en de beheerderswoning zijn met elkaar verbonden door een gemetselde POORT, die t.o.v. de voorgevels één steen terug springt. De poort bestaat uit twee verticaal gemetselde muurdammen, afgesloten met rollagen, die een gemetselde pseudo-boogconstructie dragen. De 'binnenboog' bestaat uit trapsgewijs naar het midden toelopende bakstenen, telkens verspringend ter grootte van een kwart baksteen. Het middendeel is recht en wordt gevormd door een rollaag. Boven de rollaag bevindt zich een blauw geschilderd veld met een Hebreeuws opschrift in goud: "Huis der levenden". De rechte bovenzijde van de poort wordt beëindigd met een tweemaal verspringende bakstenen lijst en een uitspringende rollaag. Tussen de muurdammen wordt de opening afgesloten door een dubbel geornamenteerd smeedijzeren hek, waar ook plaatijzer met gaatjespatronen in is verwerkt. De middenstijl van het hekwerk wordt bekroond met een Davidster in een cirkel.

De MUUR van de begraafplaats sluit links aan op de achtergevel van de aula en ligt in één lijn met de linker zijgevel van de aula. Rechts sluit de muur aan op de rechter zijgevel van de beheerderswoning en ligt op één lijn met de achtergevel van de woning.

De muur is opgetrokken in dezelfde donkere baksteen als de gebouwen en gemetseld in Vlaams verband. De muur wordt op regelmatige afstand onderbroken door vierkante, boven de muur uitstekende pijlers. Bovendien zijn de muren langs de Postweg en de Kwakkenbergweg voorzien van een drietal torenachtige constructies, die tevens als steunbeer fungeren. De kohanimpaden op de begraafplaats lopen langs de muren en onder de torens door. In het midden van de muur aan de achterkant van de begraafplaats bevindt zich ook nog een toren van hetzelfde type. De torens bestaan uit vier gemetselde pijlers die d.m.v. pseudo-boogconstructies, d.w.z. trapsgewijs inspringende bakstenen, aan de bovenzijde met elkaar worden verbonden.

De muur heeft een hoge, met een éénsteens rollaag afgesloten plint. Het metselwerk van de muurvlakken boven de plint, de pijlers en de torens wordt verlevendigd door verticaal gemetselde stenen en uitspringende strekken en koppen. De muur wordt afgesloten met een anderhalfsteens rollaag.

Waardering

AULA, BEHEERderswoning, POORT en MUUR uit 1921 gebouwd naar ontwerp van Oscar Leeuw.

- Van architectuurhistorische waarde als goed en gaaf voorbeeld van een aula, beheerderswoning, poort en muur van een Israëlitische begraafplaats in een stijl die invloeden vertoont van het expressionisme en de Art Deco met

hoogwaardige esthetische kwaliteiten in het ontwerp zoals een bijzondere hoofdvorm, goede verhoudingen en een bijzondere detaillering. De begraafplaats is van belang binnen het oeuvre van Oscar Leeuw, omdat de architectuur van de begraafplaats samen met het Museum Kam het einde markeert van zijn tweede periode.

- Van stedenbouwkundige waarde wegens de markante situering op een splitsing van wegen.
- Van cultuurhistorische waarde als functionele en kenmerkende onderdelen van een Joodse begraafplaats, die een belangrijke herinnering vormen aan de Joodse gemeente van Nijmegen.

Hoofdcategorie

Uitvaartcentra en begraafplaatsen
Voorwerpen op pleinen en dergelijke
Woningen en woningbouwcomplexen

Subcategorie

Begraafplaats en -onderdelen
Erfscheidings(D)
Dienstwoning(K)

Functie

Begraafplaatsaula
Muur(D)
Beheerderswoning